

ПОКРАЩЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА КОРЕГУВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ УСТАНОВОК СОЦІАЛЬНИХ СИРІТ У СУСПІЛЬСТВІ

А. С. СУХОДОЛЬСЬКА

(Житомирський державний технологічний університет)

Анотація. *Мета статті* полягає у виявленні основних напрямів та заходів покращення соціальної адаптації соціальних сиріт. *Статтю* присвячено аналізу проблем, які виникають у соціальних сиріт щодо їх професійного самовизначення, способу життя, демографічних установок, психологічної готовності до «дорослого» життя після закінчення навчальних закладів, виходу із сімейних форм виховання. **Методика дослідження.** *Вирішення основних завдань, які були поставлені у статті, здійснено за допомогою загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу, синтезу, узагальнення.* **Результати.** *Розроблено перспективні кроки покращення соціальної адаптації сиріт за такими блоками: психологічна готовність і наявність у дитини-сироти достатніх комунікативних, трудових, соціально-побутових знань, умінь та навичок для самостійного життя; готовність соціальних сиріт до створення власної сім'ї, народження й виховання власних дітей, планування та використання сімейного бюджету; високий рівень правосвідомості та професійної підготовки соціальних сиріт для їх конкурентоспроможності на ринку праці; наявність нормальних житлових умов; ведення здорового способу життя сиротою, орієнтація на активне дозвілля.* **Практична значущість результатів дослідження.** *Реалізація на практиці запропонованих напрямів покращення адаптації соціальних сиріт у суспільстві сприятиме їх адекватному професійному вибору, успішному працевлаштуванню, адекватній демографічній поведінці, поліпшенню стану житлових умов, збереженню та покращенню здоров'я, загальному «включенню» в суспільне життя.*

Ключові слова: *соціальні сироти, соціальна адаптація сиріт, демографічні установки, професійне самовизначення соціальних сиріт, соціальний супровід, інклюзивна освіта.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Складною проблемою, про яку зазначають вчені, є відсутність елементарних навичок міжособистісного спілкування, невідповідність до самостійного життя соціальних сиріт, розмиті уявлення про майбутню демографічну поведінку. Основною метою держави повинна бути не лише фінансова підтримка дитини-сироти до моменту досягнення повноліття, але й закладання певного освітнього, соціального та культурного базису. У розвинених країнах проблема соціального сирітства вирішується шляхом максимальної інтеграції таких дітей у суспільстві й навіть не існує потреби викремлювати їх у специфічну групу. Основна відмінність між Україною та країнами з високим рівнем розвитку полягає у ставленні до

соціальних сиріт у суспільстві. Українці вважають дітей-сиріт «від початку знедоленими», перед якими держава та суспільство завинило, а отже, повинно облаштовувати їх життя, бути терпимим до них (спокутувати провину). Нині в Україні найчастіше державна та громадська підтримка дітей-сиріт зводиться до пасивних заходів, які не передбачають сприяння соціалізації дитини, а спонсорська допомога інтернатним закладам і дітям із малозабезпечених сімей, відвідування шкіл підприємцями та громадянами в передсвяткові періоди формує у дітей споживацьке ставлення до життя. До дітей-сиріт найчастіше ставляться як до об'єкта надання допомоги, майже не сприяючи інтеграції їх у суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні актуалізуються дослідження стосовно можливостей постінтернатної адаптації со-

ціальних сиріт, розвитку сімейних форм опіки, сприяння максимальній інтеграції соціальних сиріт у суспільство [2–4]. Дослідження іноземних учених доводять, що сирітство провокує зниження рівня людського капіталу [4]. Сироти мають більший ризик опинитися на межі бідності в дорослому віці через нестачу інвестицій у їх людський капітал. Згідно з дослідженням особливо потерпають діти, які втратили матір у віці до 15 років. У них у середньому тривалість здобування освіти менше на один рік, середні споживчі витрати – на 8,5 % порівняно з контрольною групою обстежених осіб.

Формування цілей статті (постановка завдання). Для адекватної соціальної політики щодо інтеграції соціальних сиріт у суспільство варто виокремити стратегічні цілі та складові даної політики. Особливу увагу слід звернути

на психологічну й соціальну готовність випускників інтернатних закладів, соціальних сиріт у сімейних формах виховання, до самостійного життя, створення сім'ї, професійної самореалізації на ринку праці, стану житлових умов та орієнтацію на здоровий спосіб життя, активне довголіття.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Соціальна адаптація дітей-сиріт після закінчення інтернатного закладу або виходу із сімейного осередку виховання – важливий та надзвичайно складний процес засвоєння ними норм і правил самоідентифікації в суспільстві. На рис. 1 виокремлено результативні складові, які повинні бути досягнуті для вдалого початку самостійного життя соціальними сиротами.

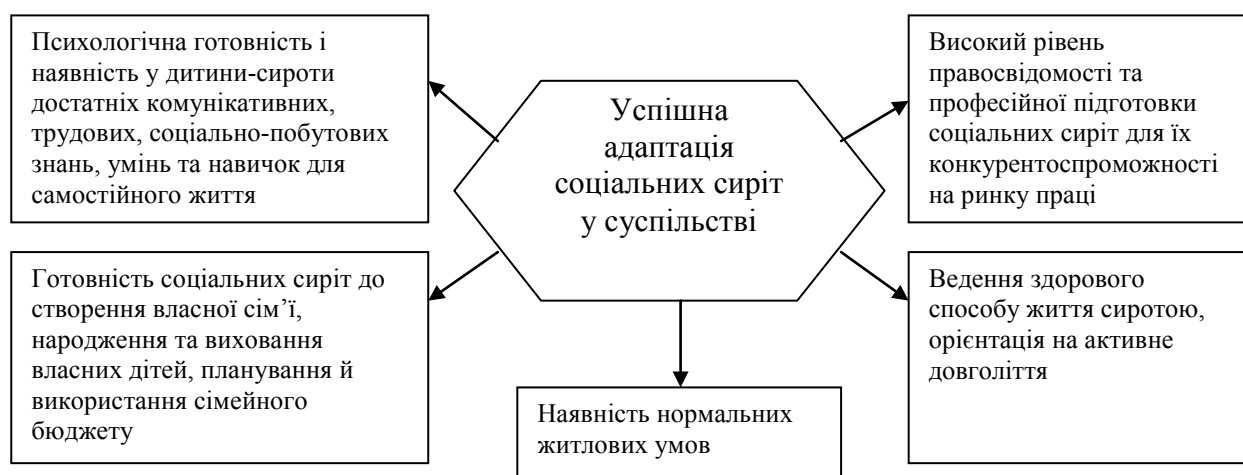

Рис. 1. Складові успішної адаптації соціальних сиріт у суспільстві

У сім'ї (приймній або біологічній) процес соціальної адаптації відбувається навіть без спеціальних зусиль батьків, а от в інтернатному закладі сприяння адаптації вихованців потребує цілеспрямованої, кваліфікованої діяльності всього педагогічного колективу. Тривале перебування дитини ізольовано в інтернатних закладах провокує розвиток формування у вихованця комплексу сироти, призводить до втрати можливостей самовираження. Дитина через негативний досвід взаємовідносин у батьківській сім'ї може не хотіти створювати власну сім'ю, а очікувана чисельність власних дітей у майбутньому може бути меншою, ніж бажана. Проблематичним є й те, що досить часто спостерігається явище деформації уявлень соціальних сиріт про своє місце в суспільстві, негативний життєвий досвід

провокує блокування розвитку дитини. Дослідження науковців показали, що матір відіграє в житті дитини сукупність ролей, для підлітків (особливо доньок) матір власною поведінкою, діями та позицією визначає подальшу рольову модель поведінки. У випадку відсутності такого досвіду спілкування з матір'ю або наявністю негативного досвіду в біологічній сім'ї в дівчат відбуваються деформації під час формування материнської сфери [1, с. 31]. Науковці зазначають, що в разі тривалої відсутності батьків у вихованні дитини, їх образ дитина може ідеалізувати, так як відбувається заміщення негативних дитячо-батьківських відносин фантазійним уявленням [2]. Така форма ідеалізації, особливо батьків з асоціальною поведінкою, призводить до значного ризику подальшого наслідування негативного

життєвого досвіду сиротою. На думку психологів, вихованці інтернатних закладів нерідко ідеалізують уявлення про своє майбутнє батьківство. Наприклад, у школах Фінляндії було запроваджено статеve виховання для учнів спочатку як обов'язковий курс, а згодом – як факультативний [1]. Доцільно запровадити таку практику для підлітків, які перебувають в інтернатних закладах за участю медичних працівників, психологів, вихователів. Активними учасниками можуть бути члени громадських просвітницьких організацій медичного спрямування. Об'єднання їх зусиль повинно бути направлено на пошук оптимальної форми та змісту проведених бесід.

Важливо сприяти засвоєнню дитиною еталона сімейної поведінки шляхом проведення семінарів, моделювання реальних життєвих ситуацій в ігровій формі, обговорення літературних творів із позитивними персонажами. Більшість дітей в інтернатних закладах продовжують спілкуватися зі своїми родичами, тому важливо підтримувати такі контакти, запрошувати родичів на спільні свята, проводити екскурсії й різноманітні виставки дитячої творчості. Складно уявити, наприклад, участь у таких заходах батьків, які ведуть асоціальний спосіб життя, які не займалися вихованням дитини ще до розміщення в державний заклад, однак, рідні бабусі та дідусі, брати та сестри, інші родичі матимуть можливість стати ближчими до дітей. Так, до організації свят доцільно залучати рідних вихованців, відомих діячів, спонсорів. Вони можуть розповідати дітям про свої професії, захоплення, цікаві події із власного життя. Це сприятиме гармонізації відносин між родичами вихованців, колективом закладу та їх подальшій інтеграції зусиль для соціальної адаптації дітей у суспільстві й реалізації їх демографічних установок.

Важливим адаптаційним ресурсом у майбутньому є правильне обрання професії, яка відповідає особистісним потребам дитини та корелюється з потребами на ринку праці. Першочерговими є впровадження, які матимуть за мету удосконалення навчального й навчально-виховного процесу соціальних сиріт, так як освітня сфера безпосередньо впливає на їх самовизначення та подальшу адаптацію в дорослому житті. Якщо діти, які проживають в умовах сімейних форм виховання, мають уявлення про професії, є більш соціалізованими в

суспільстві, то сироти, які знаходяться в державних закладах, більш ізольовані та практично не орієнтуються, ким вони хочуть бути в майбутньому. Активну роль повинні відігравати вихователі даних закладів. Для ефективного подальшого працевлаштування соціальних сиріт доцільно складати індивідуальний план розвитку та співставляти його з обраною професіограмою для кожної дитини-сироти, вихованців інтернатних закладів. Проте, альтернативних варіантів повинно бути декілька, щоб діти бачили різні можливості самореалізації в майбутньому. Варто залучати до даного процесу представників громадськості, служби зайнятості, проводити ярмарки вакансій за участю дітей-сиріт. Наприклад, кожна соціальна сирота розробляє за допомогою вихователів і вчителів «Пам'ятку» із планом дій для отримання певної професії. Також вагоме значення має відвідування інтернатних закладів відомими й успішними людьми з метою неформального спілкування із соціальними сиротами, так як це сприятиме формуванню в дитини «еталонного зразка», на який вона в подальшому орієнтуватиметься, тим самим певним чином долатиметься «втрата базової довіри до світу». Психологи зазначають про важливість для підлітків наявності такого «Еталона», взірця для наслідування, дорослої людини, на яку в подальшому можна було б орієнтуватися.

З метою підвищення рівня професійної визначеності дітей та їх ознайомлення з вибором професії, пропонується проводити активну профорієнтаційну роботу з учнями молодших та середніх класів якомога раніше. Важливе значення для успішної адаптації в суспільстві має залучення колишніх соціальних сиріт-випускників до волонтерської діяльності через організацію позашкільної роботи в інтернатних закладах, у яких вони перебували до випуску. Активне відвідування гуртків, кураторство над молодшими дітьми, проведення виховних годин та екскурсій випускниками сприятиме формуванню активної життєвої позиції, навичок спілкування в колишніх сиріт, зробить їх більш відповідальними. Для молодших дітей досвід спілкування з випускниками є безцінним, адже вони матимуть змогу побачити та почути реальні приклади з життя після закінчення інтернатного закладу. Вагоме значення матиме активна участь соціальних сиріт (нинішніх і колишніх), вихованців інтернатних

закладів старшого шкільного віку в організації дозвілля та вихованні дітей, які перебувають у дитячих будинках. З одного боку, це сприятиме отриманню старшими дітьми певних уявлень про виховання дітей, дещо формуватиме відповідальне ставлення до подальшого батьківства. З іншого – покращиться дозвілля молодших дітей, формування в них прихильностей до дорослих.

За умов складної та нестабільної ситуації на Сході країни залучення соціальних сиріт до волонтерства матиме за мету формування в них моральних і цивільно-патріотичних установок. Важливо, що соціальні сироти в такому випадку стають не отримувачами допомоги, а суб'єктами її надання, вони працюють у команді, вчаться розподіляти ролі, відповідати за свої вчинки. До організації волонтерської роботи з дітьми-сиротами необхідно активно залучати громадські організації. Так, спільне плетіння маскувальної сітки для потреб військових, нескладний пошив одягу для дітей вимушених переселенців, написання листів і виготовлення різноманітних предметів дитячої творчості мають надзвичайно важливе значення для залучення соціальних сиріт до громадського життя країни.

Дещо сприятиме професійному самовизначенню сиріт пояснення їм, у рамках профорієнтаційної роботи вишів, реального стану на ринку праці на основі проведених досліджень студентами цих же учбових закладів. Так, у випадку детального представлення, наприклад у вигляді презентації (слайд-шоу), необхідно відобразити конкретні диспропорційні показники регіонального ринку праці та пояснити випусникам шкіл-інтернатів перспективи працевлаштування за конкретними напрямками. Доцільно ввести в навчальний план шкіл спеціалізований курс профорієнтації «Мое місце на ринку праці». Психологи також стверджують, що розширення меж навчання та дозвілля дітей-сиріт сприятиме їх подальшій соціалізації. Педагоги повинні навчити дитину правильно використовувати інтернет-ресурси для пошуку роботи, складати резюме й ефективно представляти себе під час співбесіди. У рамках курсу важливо проводити професійні проби – залучати дітей до трудової діяльності на підприємствах та в організаціях у вигляді навчально-виробничих практик, екскурсій. Важливо формувати в соціальних сиріт стій-

кий мотиваційний механізм трудової діяльності, у рамках курсу проводити профорієнтаційні ігри, семінари, тренінги, запрошувати успішних підприємців і психологів. Участь психолога або соціального педагога важко переоцінити, адже соціальні сироти часто нерішучі, невпевнені у власних силах. Варто проводити анкетування дітей-сиріт стосовно їх подальших дій на ринку праці на початку курсу та в кінці для детального аналізу тенденцій, адже саме контроль за результатами проведення курсів дозволить урахувати недоліки та провести вдосконалення.

Сьогодні в зарубіжних країнах поширена практика створення соціальних підприємств. В Україні такі підприємства тільки починають свою діяльність, тому важливо для розвитку соціального підприємництва залучати соціальних сиріт, вихідців з інтернатних закладів. У сільській місцевості доцільно створити, наприклад, агрокомплекс, для праці на якому варто залучати колишніх випускників інтернатів, дітей-сиріт, вихідців із малозабезпечених сімей. Комплекс може складатися із соціального гуртожитку для дітей, сукупності фермерських приміщень, туристичного комплексу для туристів. Надходження в бюджет комплексу формуються шляхом благодійних внесків, плати за проживання туристами, продажу сільськогосподарської продукції. Соціальні сироти, які працюють на фермерському господарстві, отримуватимуть заробітну плату. У дітей формується почуття відповідальності, вони вчаться розраховувати власний бюджет, непоодинокі випадки створення випускниками власних фермерських господарств. На жаль, такі організації не отримують навіть за кордоном належного державного фінансування, тому фінансуються найчастіше у вигляді краудфандінгу. На спеціальному інтернет-порталі розміщується повна інформація про проєкт (детальний опис бюджету, бізнес-план, різноманітні фото- та відеодокази достовірності даних). За допомогою мережі Інтернет залучаються кошти зацікавлених осіб для фінансування й подальшої реалізації представленого проєкту. Важлива перевага такого фінансування полягає в можливості інвестора спостерігати за процесом реалізації проєкту в мережі Інтернет та, у випадку вкладання коштів із подальшим розподілом прибутку, за розміром доходу від упровадження проєкту. Наприклад,

можна запропонувати для своїх інвесторів на такому комплексі в сільській місцевості безкоштовне проживання в туристичних будинках, надавати значні знижки під час продажу сільськогосподарської продукції.

Важливим є запровадження цілеспрямованого проведення соціального постінтернатного супроводу та супроводу після виходу із сімейних форм опіки. В Україні сьогодні не ведеться облік соціалізації випускників інтернатних закладів і соціальних сиріт загалом. Норвезькі науковці на основі проведених досліджень зазначають про важливість такого супроводу, адже діти після випуску з інтернатного закладу або ПС мають серйозні проблеми після переходу до дорослого життя: низький рівень доходу, нижчий рівень освіти та незадовільний стан здоров'я порівняно з однолітками [5].

Система супроводу соціальних сиріт у дорослому житті повинна бути закріплена у відповідній міжвідомчій програмі (головним суб'єктом контролю за її впровадження мають стати служби у справах дітей на всіх рівнях) й передбачати комплекс дій, направлених на соціальну адаптацію випускників, допомогу у працевлаштуванні, пошуку житла, відновленні документів. Варто також поширювати практику охоплення адаптаційним супроводом колишніх вихованців сімейних форм опіки. Довгостроковий супровід колишніх соціальних сиріт обов'язково повинен бути індивідуалізованим і проводитись під керівництвом досвідченого фахівця. Важливо, щоб дитина після закінчення інтернатного закладу або після виходу із прийомної сім'ї (дитячого будинку сімейного типу) мала можливість звернутись до куратора супроводу за порадою, отримати психологічну підтримку. Для оцінки адаптації та соціального супроводу варто проводити подальший соціальний моніторинг його ефективності. Найпростіше частково запровадити його ведення «на місцях», безпосередньо в самих інтернатах за координації центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Для кожної дитини варто розробити програму інтеграції в суспільне життя після випуску. Упровадження єдиної бази даних (за критеріями подальшої оцінки) щодо адаптації дітей після випуску сприятиме контролю та впровадженню превентивних заходів для недопущення девіантної поведінки випускників та їх асоціальної поведінки.

Важливою проблемою адаптації соціальних сиріт до дорослого життя є незадовільний стан житлових умов або навіть повна відсутність житла. Тому значного реформування потребує стратегія розвитку й реалізації фінансування програм молодіжного житлового будівництва на державному та місцевому рівнях для покращення загального соціального становища молоді. Сьогодні пропонується розробити декілька варіантів реалізації програми молодіжного житлового будівництва. Спочатку необхідно розробити стратегію формування матеріально-технічної бази молодіжного житлового будівництва. Подальшими кроками будуть удосконалення існуючої та розробка нових законодавчих і нормативно-правових актів із питань запровадження фінансово-інвестиційних механізмів державної підтримки будівництва або придбання доступного житла для дітей-сиріт, які потребують поліпшення житлових умов. Також пропонується здійснити заходи щодо запровадження механізму цільового виділення земельних ділянок і планування територій для будівництва доступного житла, реконструкції будинків.

Особливої уваги потребує покращення функціонування ринку орендного житла економ-класу та відкриття нових соціальних гуртожитків. Доцільно запровадити нові фінансово-інвестиційні механізми державної допомоги молодим сім'ям, які є колишніми сиротами, для забезпечення їх житлом.

Сьогодні практично не проводиться будівництво орендного житла. Програми будівництва житла для дітей-сиріт можуть передбачати часткову їх участь у будівельних роботах. Наприклад, частину просторів житла будують за державні кошти, а решту – лише власними силами. Така система житлового будівництва виявилася досить ефективною в багатьох країнах світу (як-то «дуплекси» в Чилі) [3, с. 163]. Також доцільно поширювати житлове будівництво мобільних будинків із дерева.

Дослідження останніх років підтверджують незадовільний стан здоров'я дитячого населення. Збереження здоров'я дітей-сиріт та їх повноцінний розвиток повинні бути основними орієнтирами державної політики. Важливо залучати до здорового способу життя дітей від самого народження. Харчування дітей повинно бути максимально збалансованим. Популяризація фізичного виховання можлива шля-

хом проведення різноманітних спільних змагань між вихованцями інтернатних закладів та учнями загальноосвітніх шкіл.

В інтернатах, які підпорядковані Міністерству соціальної політики, діти практично не навчаються, а можливість їх перебування в молодіжних групах до 35 років призводить до подальшої ізоляції таких осіб. Особи, які потрапляють до таких інтернатів, після настання повноліття не отримують атестат про отримання освіти та практично позбавлені шансів на повернення в сімейне оточення.

Тривале перебування дітей із вадами розвитку в інтернатних закладах закритого типу провокує створення бар'єрів для соціалізації та подальшого життя поза інтернатним закладом. Зарубіжна, зокрема американська, практика свідчить про необхідність досягнення подальших «прагматичних» результатів унаслідок виховання таких дітей – максимально можливе забезпечення їх самостійності та соціальної активності в майбутньому, дорослому житті, для мінімізації втрат суспільства. Наприклад, працевлаштування дітей-сиріт із функціональними обмеженнями на спеціалізовані виробництва призведе до отримання економічних (зростання обсягів виробництва) та соціальних (трудова самореалізація) ефектів.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у подальшому напрямі. Адаптація соціальних сиріт у суспільство залишається надзвичайно складною та багатоаспектною проблемою. У подальшому в наукових роботах планується більш детально розглянути корегування демографічних установок соціальних сиріт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова С. Ю. Підліткове материнство : демографічний аспект проблеми / С. Ю. Аксьонова. – Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2016. – 184 с.
2. Лесина Е. А. Особенности формирования адекватного образа родителей у детей-сирот / Е. А. Лесина // Социальная педагогика : науч.-практ. журн. для соц. работников и педагогов. – 2014. – № 4. – С. 84–88.
3. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні : монографія / О. В. Макарова. – Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2015. – 244 с.
4. Beegle K. Orphanhood and human capital destruction: Is there persistence into adulthood? / Kathleen Beegle, Joachim De Weerd, Stefan Dercon // *Demography*. – 2010. – Volume 47, Issue 1. – P. 163–180.
5. Storo J. Foster care in Norway [Електронний ресурс] / J. Storo // *Child Research Network. Children's Rights and Wellbeing*. – 2011. – Режим доступу: http://www.childresearch.net/papers/rights/2011_01.html (дата звернення: 31.05.17). – Назва з екрана.

REFERENCES

1. Aks'onova, S. Yu. (2016) *Pidlitkove materynstvo: demohrafichnyy aspekt problemy [Teenage Motherhood: the Demographic Aspect of the Problem]*. Kyiv : Instytut demohrafiyi ta sotsial'nykh doslidzhen' imeni M. V. Ptukhy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
2. Lesina, E. A. (2014) *Osobennosti formirovaniya adekvatnoho obraza roditeley u detey-sirot [Features of the Formation of an Adequate Image of Parents among Orphans]*. *Sotsial'naya pedahohika – Social Pedagogy*, 4, 84–88 [in Russian].
3. Makarova, O. V. (2015) *Sotsial'na polityka v Ukraini [Social Policy in Ukraine]*. Kyiv: Instytut demohrafiyi ta sotsial'nykh doslidzhen' imeni M. V. Ptukhy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
4. Kathleen Beegle & Joachim De Weerd & Stefan Dercon (2010) *Orphanhood and Human Capital Destruction: Is there Persistence into Adulthood?* *Demography*, Volume 47, Issue 1, 163–180 [in English].
5. Storo, J. (2011) Foster care in Norway. *Child Research Network. Children's Rights and Wellbeing*. Retrieved from http://www.childresearch.net/papers/rights/2011_01.html. (accessed 31 May 2017) [in English].

А. С. Суходольская (Житомирский государственный технологический университет). **Улучшение социальной адаптации и корректировка демографических установок социальных сирот в обществе.**

Аннотация. Цель статьи заключается в выявлении основных направлений и мероприятий по улучшению социальной адаптации социальных сирот. Статья посвящена анализу проблем, возникающих у социальных сирот относительно их профессионального самоопределения, образа жизни, демографических установок, психологической готовности к «взрослой» жизни после окончания учебных заведений, выхода из семейных форм воспитания.

Методика исследования. Решение основных задач, которые были поставлены в статье, осуществлено с помощью общенаучных и специальных методов исследования: анализа, синтеза, обобщения. **Результаты.** Разработаны перспективные шаги улучшения социальной адаптации сирот по таким блокам: психологическая готовность и наличие у ребенка-сироты достаточных коммуникативных, трудовых, социально-бытовых знаний, умений и навыков для самостоятельной жизни; готовность социальных сирот к созданию собственной семьи, рождению и воспитанию собственных детей, планированию и использованию семейного бюджета; высокий уровень правосознания и профессиональной подготовки социальных сирот для их конкурентоспособности на рынке труда; наличие нормальных жилищных условий; ведения здорового образа жизни сиротой, ориентация на активное долголетие. **Практическая значимость результатов исследования.** Реализация на практике предложенных направлений улучшения адаптации социальных сирот в обществе будет способствовать их адекватному профессиональному выбору, успешному трудоустройству, адекватному демографическому поведению, улучшению состояния жилищных условий, сохранению и улучшению здоровья, общему «включению» в общественную жизнь.

Ключевые слова: социальные сироты, социальная адаптация сирот, демографические установки, профессиональное самоопределение социальных сирот, социальное сопровождение, инклюзивное образование.

A. Sukhodolska (Zhytomyr State Technological University). **Strengthening of social adaptation and corregation of demographic installations of social orphans in society.**

Annotation. The purpose of the paper is to identify the main directions and measures for improving the social adaptation of social orphans. The article is devoted to the analysis of problems that arise among social orphans in relation to their professional self-determination, lifestyle, demographic settings, psychological readiness for "adult" life after graduation, exit from family forms of upbringing.

Research methodology. Solving the main tasks that were put in the article, carried out using general scientific and special methods of research: analysis, synthesis, generalization. **Results.** Prospective steps for improving the social adaptation of orphans for successors of the blocks are developed: psychological readiness and availability of sufficient communicative, labor, social and everyday knowledge, skills and abilities for an independent life in orphaned children; the readiness of social orphans to create their own family, the birth and education of their own children, the planning and use of the family budget; a high level of legal awareness and training of social orphans for their competitiveness in the labor market; availability of normal living conditions; managing healthy lifestyles by an orphan, focusing on active longevity. **The practical significance of the research results.** Realization in practice of the proposed directions of improvement of adaptation of social orphans in society will promote their adequate professional choice, successful employment, adequate demographic behavior, improvement of housing conditions, preservation and improvement of health, general "inclusion" in public life.

Keywords: social orphans, social adaptation of orphans, demographic settings, professional self-determination of social orphans, social support, inclusive education.